

УДК 352.07:334

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.194.83-86>**Самойленко Л.Я.**

к.н.з держ.управл.

Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького

Samoilenko Larysa

PhD in Public Administration

Cherkasy National University named after B. Khmelnytskyi

<https://orcid.org/0000-0002-0335-3077>**Кравченко О.О.**

кандидат економічних наук

Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького

Kravchenko Olena

PhD in Economics

Cherkasy National University named after B. Khmelnytskyi

<https://orcid.org/0000-0002-8776-4462>**Кулибаба З.М.**

Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького

Kulybaba Zoreslav

Cherkasy National University named after B. Khmelnytskyi

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті досліджується роль місцевого самоврядування як каталізатора розвитку соціального підприємництва в Україні на тлі процесів децентралізації. Особлива увага приділяється аналізу того, як місцеві органи влади можуть сприяти створенню та розвитку соціальних підприємств через різноманітні механізми підтримки. У дослідженні представлено і низку викликів, з якими стикаються як соціальні підприємці, так і місцеві органи влади. У результаті дослідження пропонуються рекомендації щодо підтримки соціальних підприємств з боку місцевого самоврядування, зокрема, йдеться про необхідність розробки цільових програм підтримки соціального бізнесу, запровадження освітніх та інформаційних ініціатив для підвищення рівня обізнаності населення та місцевих чиновників, а також спрощення нормативно-правової бази для діяльності соціальних підприємств. Реалізація цих заходів сприятиме ефективнішій взаємодії між місцевим самоврядуванням та соціальними підприємцями, що у своїй програмі забезпечить сталій соціально-економічний розвиток громади, підвищення якості життя та вирішення важливих соціальних проблем на місцевому рівні.

Ключові слова: *міське самоврядування, державне управління, соціальне підприємництво, соціальна відповідальність, децентралізація, соціальні інновації.*

LOCAL SELF-GOVERNMENT AS A CATALYST FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

Objective and relevance. The purpose of this article is to study the role of local self-government in the development of social entrepreneurship in Ukraine, in particular in the context of decentralisation. In many countries, including Ukraine, local governments play an important role in stimulating the development of social entrepreneurship. In the context of decentralisation in Ukraine, local communities have been empowered to manage their resources, which opens up new opportunities to support businesses focused on the public good. This article explores how local self-government can become a catalyst for the development of social entrepreneurship, looking at both the opportunities and challenges of this process. As local communities gain more autonomy in managing their resources and addressing local issues, social entrepreneurship becomes a key tool for addressing social, economic and environmental challenges. This topic is highly relevant given the ongoing decentralisation reforms in Ukraine, the social and economic impact of the war, and the potential of social enterprises to contribute to sustainable community development.

This study uses a combination of qualitative and quantitative methods. The authors reviewed the literature on social

entrepreneurship theory and practice, as well as examples of successful social enterprises in Ukraine and abroad. Interviews with local authorities and social entrepreneurs were used to collect primary data. In addition, a comparative analysis of the legal and regulatory framework for social enterprises at the local level was conducted.

This study shows that local governments can play a significant role in promoting social entrepreneurship through financial support, simplifying administrative procedures, and facilitating partnerships between the private sector and civil society organizations. However, challenges remain, including limited financial resources, bureaucratic barriers, and a lack of awareness of the potential of social entrepreneurship among both local officials and the public.

This article provides practical recommendations for local authorities to strengthen their support for social entrepreneurship, including the development of targeted grant programs, educational initiatives and cooperation projects with the private sector. By implementing these measures, local authorities can contribute to solving pressing social problems while stimulating economic growth and innovation at the community level.

Keywords: local self-government, public administration, social entrepreneurship, social responsibility, decentralisation, social innovation.

JEL: H 70, M 13, R 58

Постановка проблеми. Соціальне підприємництво є інструментом для вирішення соціальних проблем на місцевому рівні, проте його розвиток в Україні залишається недостатньо активним. Місцеве самоврядування, яке отримало більше повноважень у результаті децентралізації, має можливості для стимулювання соціального підприємництва, однак стикається з низкою викликів [3]. Серед них — обмеженість фінансових ресурсів, недостатня обізнаність як представників місцевої влади, так і населення щодо можливостей соціального підприємництва. Це ускладнює розвиток сектора і його вплив на громаду. Тому важливо застосувати ефективні підходи, за допомогою яких місцеві органи можуть підтримувати соціальні підприємства і стимулювати їх до зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні роки науковці та експерти звертають увагу на взаємодію місцевого самоврядування з соціальним підприємництвом у контексті децентралізації та розвитку громад. Деякі ключові публікації, на які спирається це дослідження, охоплюють певний спектр проблем, пов'язаних із функціонуванням соціальних підприємств, їх роллю в економіці, а також викликами, що стоять перед місцевим самоврядуванням. У багатьох роботах, зокрема, в дослідженнях ЮНІСЕФ про соціальне підприємництво в Україні, наголошується, що соціальні підприємства можуть лише інструментом для вирішення соціальних проблем на місцевому рівні. Вони створюють робочі місця, стимулюють економічне зростання та забезпечують соціальну інтеграцію різноманітних груп населення. Серед українських авторів, які досліджують проблеми соціального підприємництва, можна відзначити роботи З. Варналія, З. Галушки О. Кіреєвої В. Удодової, В. Шаповал та інших [1-3]. Автори наголошують на важливості місцевих органів влади як посередників, які можуть створити сприятливі умови для соціальних підприємств через програмну підтримку, зниження податкового навантаження та залучення інвестицій у соціальні проекти.

Попри значну кількість досліджень, залишається невирішеним питання про те, як саме місцеве самоврядування може адаптувати свої підходи до підтримки соціального підприємництва в умовах фінансових та організаційних обмежень.

Мета дослідження полягає в аналізі ролі місцевого

самоврядування у стимулюванні розвитку соціального підприємництва в Україні та виявленні можливостей і викликів, пов'язаних з цим процесом. Дослідження також спрямоване на розробку практичних рекомендацій для місцевих органів влади щодо підтримки соціальних підприємств з метою сприяння соціально-економічному розвитку громад.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальне підприємництво є сучасним підходом до вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем, які компенсують бізнесові принципи соціальної відповідальності. У багатьох країнах, виключно з Україною, місцеве самоврядування відіграє важливу роль у стимулюванні розвитку соціального підприємництва. У контексті децентралізації в Україні місцеві громади отримали більше повноважень для управління своїми ресурсами, що відкриває нові можливості для підтримки бізнесу, орієнтованого на суспільне благо. У нашій роботі ми досліджуємо, як місцеве самоврядування може стати каталізатором розвитку соціального підприємництва, розглядаючи як можливості, так і виклики цього процесу [5-7].

Перш за все, розглянемо роль місцевого самоврядування у розвитку соціального підприємництва.

Отже, соціальне підприємництво передбачає створення бізнесу, основною метою якого є вирішення суспільно важливих проблем, таких як бідність, безробіття, соціальна ізоляція, екологічні питання тощо. Прибуток, який отримується від діяльності соціальних підприємств, переважно реінвестується в суспільні потреби. Таким чином, соціальні підприємства відрізняються від традиційних бізнесів своєю подвійною роллю: отриманням економічної перспективи та реалізацією соціальної місії.

Місцеві органи влади можуть впливати на розвиток соціального підприємництва через низку інструментів, зокрема, вони можуть:

- надавати фінансову підтримку у вигляді субсидій, грантів або пільгових кредитів для соціальних підприємств;
- забезпечувати освітню та консультативну допомогу для розвитку соціального бізнесу на рівні громад;
- формувати пільгові податкові режими та знижувати адміністративні бар'єри для соціальних підприємств;

– підтримувати співпрацю між соціальними підприємствами, громадськими організаціями та місцевим бізнесом для спільного вирішення нагальних соціальних проблем [6].

Ці дії можуть суттєво вплинути на підвищення активності соціальних підприємців при їх включенні у вирішення місцевих проблем.

Визначимо також певні можливості для місцевого самоврядування у стимулюванні соціального підприємництва.

1. Створення стимулів для розвитку соціального підприємництва. Органи місцевого самоврядування мають можливість створювати комплекс стимулів, спрямованих на підтримку соціального бізнесу. Це можуть бути економічні інструменти, наприклад:

– податкові пільги для соціальних підприємств, що спрямовують частку прибутку на вирішення суспільних проблем;

– пільгові умови оренди приміщень або земельних ділянок, що належать місцевій громаді;

– доступ до місцевих фондів розвитку або інвестиційних програм для соціальних проектів.

Соціальне підприємництво сприяє розвитку громад через створення нових робочих місць, підвищення рівня життя та забезпечення доступу до важливих соціальних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я чи екологічні ініціативи. Завдяки підтримці з боку місцевого самоврядування соціальні підприємства можуть суттєво вплинути на покращення соціально-економічної ситуації в регіоні [7].

2. Співпраця з громадськими організаціями та бізнесом. Співпраця між місцевим самоврядуванням, соціальними підприємствами та іншими зацікавленими сторонами може стати фактором успішного розвитку соціального підприємництва. Місцеві органи влади можуть:

– залучати громадські організації до спільного створення соціальних ініціатив, які сприяють вирішенню проблеми у громаді;

– формувати партнерства з бізнесом, який може надавати фінансову, матеріальну або експертну підтримку соціальним підприємствам;

– організовувати спільні проекти, наприклад, соціальні інкубатори чи навчальні програми, що надаватимуть соціальним підприємцям необхідні знання та навички для ефективного ведення бізнесу.

3. Роль у розвитку соціальних інновацій. Місцеве самоврядування має можливість підтримувати соціальні інновації, надаючи інфраструктурні та фінансові ресурси для експериментальних проектів, які можуть сприяти вирішенню місцевих соціальних проблем, зокрема:

– створення соціальних будинків або бізнес-інкубаторів, де соціальні підприємці можуть отримати доступ до ресурсів, консультації та підтримку для запуску проектів;

– організація конкурсів соціальних ініціатив, які можуть стимулювати молодь та інші активні групи населення до створення власних соціальних підприємств.

Соціальні інновації можуть мати великий вплив на

розвиток місцевої економіки, особливо в невеликих громадах, де проблеми безробіття, відтоку молоді або недостатньо розвинена інфраструктура можуть бути особливо гострими [4].

Основними викликами для місцевого самоврядування у підтримці соціального підприємництва можемо визначити:

1. Брак фінансових ресурсів. Один із головних викликів для місцевого самоврядування виник у недостатньому фінансуванні, що обмежує можливості для підтримки соціальних підприємств. Чимало громад мають дефіцит бюджетних коштів, через що складно надавати субсидії або гранти на розвиток соціального підприємництва. У таких умовах важливим стає пошук альтернативних джерел фінансування, зокрема через залучення міжнародних донорів або партнерів із приватного сектору.

2. Бюрократичні бар'єри. Складні адміністративні процедури, зокрема у сфері реєстрації бізнесу або отримання дозволів, можуть суттєво уповільнювати розвиток соціальних підприємств. Щоб підтримати цей сектор, місцеві органи влади повинні працювати над спрощенням бюрократичних процесів, зменшенням кількості регуляторних бар'єрів та підвищенням прозорості процедур.

3. Низька обізнаність про соціальне підприємництво. Часто серед представників місцевого самоврядування, так і серед громадян немає достатнього розуміння суті соціального підприємництва та його переваг для громади. Це може призвести до того, що соціальні підприємства не отримують належної уваги чи підтримки. Для вирішення цієї проблеми необхідно організувати освітні кампанії, проводити тренінги та поширювати інформацію про позитивні приклади соціального підприємництва.

Висновки. Отже, соціальне підприємництво має великий потенціал для розвитку місцевих громад в Україні, особливо в умовах децентралізації. Місцеве самоврядування відіграє ключову роль у створенні сприятливого середовища для розвитку соціального підприємництва через надання фінансової підтримки, спрощення адміністративних процедур та активне сприяння партнерству між бізнесом, громадськими організаціями та соціальними підприємцями.

Для подолання основних проблем можна надати певні рекомендації для місцевого самоврядування:

1. Розробка та впровадження місцевих програм підтримки соціального підприємництва: включення соціальних підприємств у стратегії місцевого економічного розвитку.

2. Спрощення адміністративних процесів: мінімізація бюрократичних бар'єрів для відкриття та ведення соціальних підприємств.

3. Формування партнерства із приватним сектором та громадськими організаціями: спільні проекти для вирішення соціальних проблем та стимулювання соціальних інновацій

4. Підвищення обізнаності серед населення та місцевих чиновників: організація освітніх та інформаційних заходів, які пояснюють значення соціального

підприємництва, його вплив на громаду та деякі економічні вигоди. Це можна реалізовувати через семінари, тренінги, публічні лекції чи інформаційні матеріали в місцевих ЗМІ та соціальних мережах.

5. Залучення міжнародних партнерів і донорів: місцеве самоврядування може розширювати свої

можливості через міжнародні грантові програми, фінансову та технічну підтримку з боку іноземних урядів, фондів та міжнародних організацій, які спеціалізуються на розвитку соціальних ініціатив. Це особливо важливо для регіонів з обмеженими власними ресурсами.

Список використаних джерел:

1. Барна М., Мороз С. Сучасний стан розвитку малого підприємництва в Україні та ефективність регуляторної політики в цій сфері. *Економічний дискурс*. 2019. № 1. С. 46–54.
2. Бориславська О. Місцеве самоврядування як форма децентралізації та гарантія демократичного та політичного режиму. *Вісник Львівського університету. Сер. Юридична*. 2011. № 52. С. 26–27.
3. Винятинська Л.В., Сенчук І.В. Оцінка стану та тенденцій розвитку малого підприємництва в Україні. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2018. № 1(59). С. 42–49.
4. Воронич К.М. Міжнародний досвід організації малого бізнесу та можливість його впровадження в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.10. С.184-189.
5. Ковалевська А. В., Нечипоренко Я. Є. Підприємництво на базі громади як особливий вид соціального підприємництва. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2019. Вип. 7(71). С. 134-141.
6. Крисак А. О., Мусятовська О. С. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Економіка та держава*. 2018. № 12. С. 68–73. DOI:<https://doi.org/10.32702/2306-6806.2018.12.68>
7. Нагорна Н. С. Особливості розвитку соціального підприємництва в умовах воєнного стану. *Психологічні студії*. 2020 № 2. С.146-154.
8. Сушкова О., Осадчий Є. Оцінка впливу малого та середнього бізнесу на економічний розвиток та фінансову спроможність територіальних громад різних рівнів в Україні. *Проблеми та перспективи розвитку економіки та управління*. 2021. № 2 (26). С. 141-154.

Reference:

1. Barna, M. & Moroz S. (2019). Suchasnyi stan rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini ta efektyvnist rehuliatornoj polityky v tsii sferi [Modern condition of small entrepreneurship development in Ukraine and efficiency of regulatory policies in this sphere]. *The economic discourse*, 1. 46–54.
2. Boryslavska O. (2011). Mistseve samovriaduvannia yak forma detsentralizatsii ta harantii demokratychnoho ta politychnoho rezhymu [Local self-government as a form of decentralisation and a guarantee of a democratic and political regime]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Ser. Yurydychna*, 52, 26–27.
3. Vynjatyns'ka, L.V. & Senchuk, I.V. (2018). Ocinka stanu ta tendencij rozvytku malogho pidpryjemnytstva v Ukraini [Evaluation of state and trends of development of small enterprise in Ukraine]. *Scientific View: Economics and Management*, 1(59). 42-49. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-1-59-6> [in Ukrainian].
4. Voronych K.M. (2011). Mizhnarodnyi dosvid orhanizatsii maloho biznesu ta mozhlyvist yoho vprovadzhenia v Ukraini [International experience of small business organisation and the possibility of its implementation in Ukraine]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, 21, 184-189.
5. Kovalevska, A.V. & Nechyporenko, Ya.Ye. (2019). Pidpriemnytstvo na bazi hromady yak osoblyvyi vyd sotsialnoho pidpriemnytstva [Community-based entrepreneurship as a special type of social entrepreneurship]. *Naukovyi zhurnal «Molodyi vchenyi»*, 7(71). 134-141.
6. Krysak, A. & Musiatovska, O. (2018). Current problems and development of small enterprises in Ukraine [Problems and prospects of small business development in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, 12, 68–73. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2018.12.68> [in Ukrainian].
7. Nahorna, N.S. (2020). Osoblyvosti rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of social entrepreneurship development under martial law]. *Psykhologichni studii*. 2. 146-154.
8. Sushkova, O. & Osadchyi, Ye. (2021). Otsinka vplyvu maloho ta serednoho biznesu na ekonomichni rozvytok ta finansovu spromozhnist terytorialnykh hromad riznykh rivniv v Ukraini [Assessment of the impact of small and medium-sized businesses on the economic development and financial viability of territorial communities of different levels in Ukraine]. *Problemy ta perspektyvy rozvytku ekonomiky ta upravlinnia*, 2 (26). 141-154.